

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΣΟΝΤΗΣ ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΟΝΕΤ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

σχέση μὲ ἓνα λογοτεχνικό δημοσίευμα, τὴν ἱστορική, τέλος πάντων, ἢ τὴν συγγραφική πρὸ γενικά, ἀλλὰ θαρρετὰ προσπάθησε νὰ περιλάβει ὅλη τὴν ἔκταση τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ Διομήδη, καὶ ἐφρόντισε ἀνάλογα ποικίλη νὰ εἶναι καὶ ἡ συνεργασία τὴν ὁποία ἐζήτησε.

Δὲν νομίζω ἀπλῶς νὰ πρόκειται γὰρ σύμπτωση ἢ γιὰ μιάν ἀνάγκη τὴν ὁποία τυχόν θὰ εἶχε προκαλέσει ἡ πολυμέρεια τοῦ ἀνθρώπου πού ἐπρόκειτο νὰ τιμηθεῖ· δὲν νομίζω, ἀκόμη, νὰ εἶναι μιὰ προσωπική ἰδιοτροπία τοῦ Πέτρου Χάρη. Καὶ στὶς πρῶτες καὶ στὴν ὑστερὴ περίπτωσι δὲν θὰ εἶχαμε λόγο νὰ προσέξουμε ἢ νὰ σχολιάσουμε τὸ γιατί καὶ τὸ πῶς ἓνα λογοτεχνικό περιοδικὸ ἐζήτησε συνεργασία ἀπὸ οἰκονομολόγους καὶ ἀπὸ πολιτικούς, καὶ ὄχι μονάχα ἀπὸ λογοτέχνες ἢ φιλόλογους προκειμένου νὰ τιμήσει ἓναν πολυπλευρῶ ἐκλεκτὸ διανοούμενο. Ἀντίθετα, πιστεύω ὅτι ἡ στάσις αὐτὴ ἀπέναντι στοῦ ζήτημα ἐκφράζει μιὰ διάθεσι τῆς γενιᾶς μας, τῆς ἐποχῆς μας, νὰ δώσει ὅσο γίνεται εὐρύτερο νόημα στὴν παιδεία, νὰ πλατύνει ἀνάλογα καὶ τὸ νόημα τῆς λογοτεχνίας. Μᾶς εἶναι πολὺ δύσκολο, σήμερα πιά, νὰ συλλάβουμε τὴν λογοτεχνία, τὴν παιδεία, ἀκόμη καὶ τὶς ἐπιμέρους ἐπιστῆμες, σὰν ἰσάριθμους κόσμους ἀπομονωμένους μεταξὺ τους. Ὅσο πάει βλέπουμε πρὸ καθαρά τοὺς πολλοὺς δεσμοὺς πού ἐνώνουν μεταξὺ τους τὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς παιδείας καὶ καταλήγουν ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιμέρους φαινόμενα νὰ ἀπαρτίσουν ἓνα σύνολο, αὐτὸ πού ἀποτελεῖ τελικὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης τῆς κάθε λογῆς ἱστορικοῦ, τὸν ἓναν καὶ μόνον καὶ μονότροπο, κάτω ἀπὸ ὁποιοὺς ντύμα, πολιτισμὸ. Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια μιὰ τέτοια ἀντίληψις θὰ εἶταν ἀπαράδεκτη στὰ μάτια τῶν περισσοτέρων θεωρητικῶν· σήμερα λίγοι εἶναι πού θὰ εἶχαν τὴ διάθεσι, μὲ χίλιους, καὶ αὐτοί, συμβιβασμούς καὶ ἄλλες τόσες ἐξηγήσεις, νὰ ὑποστηρίξουν θεωρητικὰ τὸν χωρισμὸ τῶν κλάδων γιὰ λόγους ἄλλους ἀπὸ τὴν ἀπλή μεθοδολογίαν.

Ἡ Νέα Ἑστία βρῖσκεται ἤδη στὸν πεντηκοστὸ τῆς τόμο. Ἡ σημερινὴ τῆς ἐμφάνισις μὲ τὸ τεῦχος Διομήδη εἶναι κάτι πού ἂν τὸ ἐξετάσει κανεὶς ἀπὸ μιὰ πρὸ γενικὴ ἀποψις θὰ εἶταν σφάλμα νὰ τὸ ἀφήσει ἀσχολίαστο. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ εἶταν στοῦ ξεκίνημά του ἀποκλειστικὰ λογοτεχνικό. Λογοτεχνικό παραμένει καὶ σήμερα, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι προσαρμόζοντας τὴν γραμμὴν του στὶς σημερινὲς ἀντιλήψεις μας γιὰ τὰ ζητήματα αὐτά, δίνει στὸν χαρακτηριστικὸ ὄρο τῆς λογοτεχνίας ἓνα περιεχόμενον καινούργιο. Πρέπει, βέβαια, νὰ τιμήσουμε τὸ περιοδικὸ πού καὶ μὲ μόνη τὴν μακροήμερουσὴν του προσφέρει μιὰ οὐσιαστικὴ συμβολὴ στὴν παιδεία τοῦ τόπου μας καὶ στὴν ἱστορία τῆς· πρέπει ὅμως περισσότερο νὰ τὸ τιμήσουμε γιὰ τὰ καινούργια νιάτα πού ξαναβρῖσκει μὲ τὴν στροφὴν αὐτὴν, καὶ γιὰ τὴν ἰκανότητά του νὰ προσανατολίζεται σωστὰ πρὸς τὴν σημερινὴ πνευματικὴ πραγματικότητα. Ἡ ἐποχὴ μας, καὶ συγκεκριμένα ἡ λογοτεχνικὴ γενιὰ πού ἐμεγάλωσε μαζί μὲ τὸ περιοδικὸ, κερδίζει μιὰ θετικὴ νίκη. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, πού κατ' ἐ-

ξοχὴν θὰ τὸν χαιρόταν ὁ Ἀλέξανδρος Διομήδης, διπλὴ τιμὴ ἀπονέμεται στὴν μνήμη του.»

Ἔτσι ἀκριβῶς βλέπουμε καὶ ἐμεῖς αὐτὴ τὴ «νίκη»: προσπάθεια νὰ δώσουμε στὴ λογοτεχνία πλατύτερον καὶ οὐσιαστικότερον περιεχόμενον.

x.

Ὁ «Σταυρὸς τοῦ Νότου».

Ἀκόμα ἓνα διήγημα τοῦ Μάρκου Λαζαρίδη. Δηλαδή ἀκόμα μιὰ ἀπόδειξις ὅτι δὲν εἶχαμε κάνει λάθος ὅταν δίναμε τόσες σελίδες στὰ δύο πρῶτα τοῦ πεζογραφήματα, στὰ «Κοκκινομάλλικα τῆς Ἄννας» καὶ στὶς «Ἀμίλητες», πού τόσο σχολιάστηκαν. Καὶ τὸ «Σταυρὸ τοῦ Νότου» μᾶς τὸν ἔστειλε ὁ Λαζαρίδης ἀπὸ μακρυνά, ἀπὸ τὴ Ντιριντάουα. Ἔτσι ἔγινε καὶ ἡ τρίτη αὐτὴ δοκιμὴ χωρὶς καμιά παρέμβασις, — ἂν μπορούν νὰ ἔχουν ἀποτέλεσμα οἱ παρεμβάσεις σὲ τέτοιου εἶδους δουλειές. Παρουσιάσαμε καὶ μὲ χαρὰ προβάλαμε, καὶ προβάλλουμε, τὸ νέο λογοτεχνικὸν χωρὶς νὰ τὸν ἔχουμε δεῖ ποτὲ καὶ χωρὶς νὰ μπορούμε νὰ τοῦ σφίξουμε τὸ χέρι. Ἄχ, ἂν μπορούσαμε νὰ κάνουμε τὸ ἴδιο, νὰ σφίγγαμε καὶ ἄλλα χέρια νέων, πολλὰ ἄλλα χέρια, τόσο συχνά, τόσο ἐγκάρδια, ὅσο μᾶς τὸ ἐπιτρέπει, δηλαδή ὅσο μᾶς τὸ ἐπιβάλλει, ὁ συγγραφέας τοῦ «Σταυροῦ τοῦ Νότου!».

x

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Θ. Καίρη.

Μπορεῖς νὰ περάσεις ἀπὸ τὴν Ἄντρο καὶ νὰ μὴ θυμηθεῖς τὸ Θεοφιλο Καίρη; Καὶ δὲν εἶναι μονάχα ἡ προτομὴ του, στὴ μικρὴ δειροφυτεμένη πλατεία, σιμὰ στὴ θάλασσα, μηδὲ τὰ κατάλοιπα τῶν κτισμάτων του, πού σοῦ θυμίζουν τὴ σεβαστὴν του μορφὴ. Δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀγέραςτὴ φήμη του καὶ στοῦ νησι καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα. Εἶναι καὶ ἡ βιβλιοθήκη του, τοποθετημένη στοῦ Γυμνασίου, σὲ μιὰ εὐρύχωρη αἴθουσα, ταχτοποιημένη, ἀριθμημένη, ἓνας ἀληθινὸς θησαυρὸς, πού μᾶς ἐπιτρέπει, μὲ μιὰ καὶ μόνη ματιὰ, νὰ νιώσουμε ποιά ἔκτασις εἶχε ἢ ὁμολογημένη σοφία τοῦ Θ. Καίρη καὶ πόσο ζωντανὰ ὑπῆρξαν τὰ πολλαπλά του ἐνδιαφέροντα.

Ὁ κατάλογος, καταρτισμένος ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Α. Σ. Τηλιακό, ἀναφέρει 49 ἐγκυκλοπαιδικὰ, τεχνολογικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ συγγράμματα, 306 θεολογικὰ, 79 φιλοσοφικὰ, 126 συγγράμματα ἱστορίας, γεωγραφίας καὶ περιηγήσεων, 393 φιλολογίας, 128 οἰκονομίας, νομικῆς καὶ πολιτικῆς, καὶ 190 ἰατρικῆς.

Φυσικὰ, ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι καταπληκτικὸς. Μόλις πού φτάνει τὴ χιλιάδα· μὰ θὰ πρέπει νὰ συλλογιστοῦμε τὴν ἐποχὴν καὶ τὸν ἀνθρώπον· νὰ συλλογιστοῦμε πῶς πρόκειται γιὰ μιὰ ἰδιωτικὴ, ἀτομικὴ βιβλιοθήκην· καὶ πῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ συγγράμματα πού ἀναφέρει ὁ κατάλο-

γος είναι πολύτομα και ὀγκώδη. Καί πέρ' ἀπὸ τούτα νὰ θυμηθοῦμε, πὼς ἡ πολυμέρεια τοῦ Θ. Καίρη, πού ποτὲ δὲν κατάντησε κοίφια καὶ μάταιη πολυπραγμοσύνη, ἐπήγαξε ἀπὸ τὸ διπλὸ πόθο: καὶ ἀρτιότερα ὁ ἴδιος νὰ μορφωθεῖ καὶ θετικότερα στοὺς ἄλλους ὠφέλιμος νὰ φανεῖ. Ἄν ξαναδιαβάσουμε μάλιστα, μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη, τὰ βιβλία πού ἀφιέρωσε στὸ Θεόφιλο Καίρη καὶ στὴν Εὐανθία, τὴν ἀδερφή του, ὁ σοφότετος καὶ φιλοπονότετος, καὶ σεμνότετος, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, συμπατριώτης τους, ὁ Δημήτριος Π. Πασχάλης (μαθαίνω, πὼς πολλὰ κείμενά του πολύτιμα ἀπομένουν ἀκόμα ἀνέκδοτα· κι ὡστόσο, ἡ Ἄντρος εἶναι τὸ νησί τῶν πολυτάλαντων ἀνθρώπων τῆς θάλασσας), θὰ αἰσθανθοῦμε βαθύτερα, πόσον ὀλοκληρωμένος νους καὶ πόσο γενναία ψυχὴ στάθηκε ὁ Καίρης καὶ πὼς προσπάθησε, σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, νὰ μὴν κατάντησει φωνακὸς καὶ λογοκόπος, μὰ ἕνας θεωρητικὸς, ἕνας στοχαστὴς πού μεταμορφώνει τὴν πνευματικὴ ἐνέργεια σὲ ζωὴ, σὲ πράξη καθημερινή.

Βρίσκω, μέσα στὴ βιβλιοθήκη του, συγγράμματα, πού δὲν θὰ εἶταν ὄριμες νὰ τὰ περιλάβουν πολλές εὐρωπαϊκὲς ἰδιωτικὲς βιβλιοθήκες τῆς ἐποχῆς του, καθὼς ἡ γαλλικὴ ἐκδοσὴ τοῦ Σπινόζα τοῦ 1843, ἢ τοῦ Locke (σὲ ἰταλικὴ μετάφραση τοῦτο) τὸ «Saggio sull' umano intelletto», σὲ ὀχτὼ τόμους, ἐκδοσὴ τῆς Παβίας, τοῦ 1819. Ἐπίσης συγγράμματα, πού μόνο σὲ μιὰ πολὺ ἀπλωμένη καὶ πολὺ φωτισμένη φιλομάθεια θὰ μπορούσαν ν' ἀντισποκρίνονται, κατὰ τοῦ G. Raynal ἢ δεκάτομη ἱστορία τοῦ ἐμπορίου στὶς Ἰνδίες (Γενεύη, 1781), τοῦ Dantrengas ἢ «Ἱστορία τῶν ὀνομαστικῶν ναυαγίων» (τόμοι 2, Παρίσι, 1840), τῆς κυρίας de Flameng ἢ μελέτη ἢ ἀφιερωμένη στὴν ἐπίδραση τῶν γυναικῶν στὴν κοινωνία καὶ στὴν ἀγωγή τους καὶ ἡ σειρά τῶν ἐγχειριδίων μετρωρολογίας, μελισσοκομίας, ἐντομολογίας, κηποτεχνικῆς, ἀρτοποιίας, ξυλουργικῆς κλπ.

Στὰ ὑπόγεια τοῦ Γυμνασίου, πού ἀνακαινίζεται τώρα, προσωρινὰ τοποθετημένη ἀντικρύσαμε καὶ τὴ μεγάλη «χάρτα» τοῦ Ρήγα κ' ἐπιχειρήσαμε ἕνα γραφικὸ καὶ συγκινημένο ταξίδι ἀπάνου της.

Μὰ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ποῦμε περισσότερα σὲ μιὰ περιορισμένη «ἐπικαιρότητα». Ἡ Ἄντρος, κι ὁ Καίρης μπορεῖ, θὰ βροῦνε ἀργότερα τὴ θέση τους σ' ἕνα ἄρθρο πολὺ πλατύτερο.

Ι. Μ. Π.

Ἄγγαρεις.

Τὸ λογοτεχνικὸ ἐπάγγελμα, ὅπως ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, ἔχει καὶ τὶς ἀγγαρεῖς του. Ἡ βαρύτερη εἶταν ἕως τώρα ἡ ὑποχρέωση πού ἐπιβάλλουν οἱ ἐπίδοξοι συγγραφεῖς στοὺς ἀναγνωρισμένους λογοτέχνες νὰ διαβάζουν τὰ χειρόγραφα τους. Σ' αὐτὴν προστέθηκε τώρα κι ἄλλη μιὰ: οἱ λογοτεχνικὲς δίκες πού ἐγίναν τῆς μόδας, καὶ φυτρώνουν σὰν τὰ μανιτάρια.

Κάθε τόσο σοφίζεται κάποιος, (ὁ κάποιος

αὐτὸς δὲν εἶναι δυστυχῶς πάντοτε συγγραφίσκος, εἶναι κάποτε συγγραφέας μὲ κάποιο τάλεντο, ἀλλὰ πού προτιμᾷ ἀπὸ τὸ μόχθο τὴ σκανδαλοθηρία, γιατί ὁ θόρυβος τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἄμεση ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματός του στὶς ἐφημερίδες) νὰ σκαρώσει μιὰ δίκη. Ἡ ἀφορμὴ εἶναι συνήθως ἀσήμαντη ἢ δίκη εἶναι συνήθως ἀπὸ πρὶν χαμένη· δὲν ἔχει σημασία. Σημασία ἔχει νὰ ἀναγραφεῖ τὸ ὄνομα ἐκείνου πού καταφεύγει στὰ δικαστήρια, στὶς ἐφημερίδες. Καὶ πρέπει τότε ὀρισμένοι λογοτέχνες, πού ἐκεῖνοι ξέρουν πόσο ὁ χρόνος εἶναι πολύτιμος, γιατί δὲν τοὺς ἀρκεῖ γιὰ νὰ χωρέσει τὸ μόχθο τους, νὰ χάσουν τὸν καιρὸ τους σὲ δικηγορικὰ κι ἀνακριτικὰ γραφεῖα, καὶ στὰ προαύλια τῶν δικαστηρίων ὅπου καλοῦνται νὰ παραστοῦν εἴτε ὡς μάρτυρες, εἴτε κι ὡς κατηγορούμενοι.

Δὲν θὰ μπορούσαν τὰ λογοτεχνικὰ σωματεῖα νὰ ἰδρῦσουν ἕνα εἰδικὸ σῶμα πού θὰ ἔλυνε σὲ στενὸ κύκλο τὶς λογοτεχνικὲς διαφορὲς; Θὰ ἀπαλλάσσανε τὰ μέλη τους ἀπὸ τρεξίματα καὶ συνθλίψεις σὲ δικηγορικὰ κι ἀνακριτικὰ γραφεῖα, καὶ σὲ τακτικὰ δικαστήρια, καὶ παράλληλα θὰ ἀπαλλάσσανε καὶ τὰ τακτικὰ δικαστήρια ἀπὸ ὑποθέσεις πού ἔχουν τὸ ἐπίκεντρό τους σὲ προσωπικὲς φιλοδοξίες, καὶ πού πραγματικὰ δὲν τὰ ἀφοροῦν, γιατί εἶναι ἀναρμόδια νὰ τὶς κρίνουν. Τὶ ἐγκυρη γνώμη μπορεῖ π. χ. νὰ ἔχει ἕνας ταλαίπωρος, τακτικὸς δικαστὴς γιὰ μιὰ ὑπόθεση λογοκλοπῆς ὅπως ἐκείνη πού παρουσιάσθηκε πρόσφατα; Δὲν εἶναι μπασμένος στὰ παρασκήνια τοῦ λογοτεχνικοῦ κόσμου, ὥστε νὰ γνωρίζει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὶς πιθανότητες πού ἔχει ὁ καθένας νὰ διαπράξει μιὰ κακὴ πράξη, πού ἐν πάσει περιπτώσει δὲν θὰ εἶναι ποτὲ ἐκδηλὴ καὶ χειροπιαστή, γιατί τὰ πνευματικὰ ζητήματα εἶναι ρευστὰ καὶ ἀσαφῆ· ἀλλὰ κι ἂν εἶταν μπασμένος, πάλι θὰ βρισκότανε σὲ ἀμηχανία. Ἡ λογοκλοπὴ εἶναι δυσκολότατο νὰ ἐξακριβωθεῖ, ἀκόμα κι ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, γιατί δὲν στηρίζεται σὲ ὁμοιότητα οὔτε καὶ σὲ συγγένεια τοῦ μύθου. Αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι εὐκολοδιάκριτη, χωρὶς νὰ ὑπάρχει λογοκλοπὴ. Ὁ μύθος ἄλλοτε δὲν ἐπαιξε κανένα ρόλο. Οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀντιλοῦσαν ἀπὸ τὴν παράδοση, κι ὁ Σαίξπηρ κι ὁ Μολιέρρος ἔλεγαν: «Je prends mon bien où je le trouve». Σήμερα ἀναγνωρίζεται βέβαια γιὰ προσωπικὸ ἐπινόημα, ἀλλὰ καὶ πάλι ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι πρωταρχικὸ στοιχεῖο. Τέτοια πρωταρχικὰ στοιχεῖα εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τοῦ μύθου καὶ τὸ ὕφος μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἀποδοθεῖ τὸ θέμα.

Ἄλλὰ καὶ πάλι συλλογίζομαι: κι ἂν ἰδρυνθεῖ ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ σωματεῖα ἕνα εἰδικὸ σῶμα ἄραγε θὰ ὠφελήσει; θὰ θελήσουν ὅλοι νὰ πειθαρχήσουν σ' αὐτό; Οἱ ἐτυμηγορίες του δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν ἄλλο κύρος ἀπὸ κείνο πού θὰ τοὺς προσδώσει ἡ ὀμαδικὴ ἀπόφαση τῆς συμμόρφωσης, ἢ ὀμαδικὴ παραδοχὴ. Μήπως μόλις ἀποφανθεῖ τὸ εἰδικὸ σῶμα οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ συγγραφίσκοι θὰ καταφεύγουν καὶ πάλι στὰ τακτικὰ δικαστήρια γιὰ νὰ ἔχουν ἀκροατήριον καὶ γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν εὐκαιρία νὰ διαφημισθοῦν;

Α. Β.